

MIROSLAV MICHELA

A „szabadság napjának” két évfordulója

1918. október 28-ának hivatalos megemlékezéseiről Szlovákiában
1918–1938 között*

A szabadság napja – október 28-át nevezték így az első Csehszlovák Köztársaság idején – ünneplése a legjelentősebb rendszeresen visszatérő események közé tartozott a rangos események képzeletbeli nemzeti kalendáriumában. Ezt a napot gyakran nevezik az önállóság vagy a csehszlovák függetlenség kikiáltása napjának, illetve a „nemzet felszabadulása” napjának is. A kezdetektől fogva társultak hozzá a cseh, illetve csehszlovák nemzeti attribútumok, miközben az állami és a nemzeti fogalmak gyakran összekeveredtek a sajtóban.¹

Az uralkodók, jelentős személyiségek vagy alapvető események rendszeres emlékezete fontos részét képezi az egyes államalakulatok történeti politikájának, amelyek nem egyszer abból származtatják saját legitimitásukat. Pierre Nora a modern történelmi emlékezet gyakorlatának kontextusában megalkotta az emlékezhelyek (*lieux de mémoire*) koncepcióját, amelyek szerinte abból az érzésből születnek és élnek, hogy nem létezik többé spontán emlékezet, hogy azért szükséges levéltárakat létesíteni, évfordulókat megünnepelni, ünnepeket megszervezni, temetési beszédeket mondani és feljegyzéseket készíteni, mert ezek a cselekedetek már nem alkotják életünk természetes részét. Az adott tárgy akkor válik emlékezhellyé, amikor valaki arra törekszik, hogy ne merüljön feledésbe (például emléktábla állításával), amikor a társadalomban vitáznak a hatásáról, és amíg még érzelmeket vált ki. Emlékezhellyé Nora szerint bármi válhat, ami valami anyagit és nagyon konkrétat reprezentál, esetleg földrajzilag elhelyezett, de akár még valami absztrakt dolog is, amelyet az értelem működése teremt. Lehet egy emlékmű, jelentős személy, múzeum, mint ahogy egy jelkép, esemény vagy intézmény is.² Ebben az összefüggésben 1918. október 28. szintén ilyen emlékezhely, miközben az emlékek már a két háború közötti időszakban különféle emlékművekben, szövegekben vagy nyilvánosan előadott cselekvésekben materializálódtak, például ünnepekben vagy színházi előadásokban. Egyidejűleg reprezentált egy

* A fordítás az alábbi kiadás alapján készült: Michela, Miroslav: *Dve výročia „dňa slobody“. K oficiálnemu pripomínaníu 28. októbra 1918 na Slovensku v rokoch 1918–1938*. In: Rogul'ová, Jaroslava – Hertel, Maroš (a kol.): *Adepti moci a úspechu. Etablovanie elit v moderných dejinách. Jubileum Valeriána Bystrického*. Bratislava, 2016. 207–218. A tanulmány a GAČR projekt keretében készült. Azonosító száma: č. 14-12289S, címe: A nemzeti identitás megalkotása: állami ünnepek az első Csehszlovák Köztársaság idején. Vezető kutató: Miroslav Michela.

¹ Hájková, Dagmar: *28. říjen a jeho podoby*. In: Kostřbová, Lucie – Malínská, Jana (ed.): *1918: Model komplexního transformačního procesu?* Praha, 2010. 221–222.

² Nora, Pierre: *Emlékezet és történelem között. A helyek problematikája*. Aetas, 14. évf. (1999) 3. sz. 142–157. Fordításmat összevettem az ott megjelent szöveggel, de – szemben az ott alkalmazott módszerrel – Michela gyakorlatát követve a *lieu de mémoire* kifejezést magyarra fordítottam. (A ford.)

rendszeresen felidézett eszmét, melynek sajátosságai és társadalmi jelentősége azonban időben és térben jelentősen változott.

Az emlékezet mellett érdekes megfigyelni a felejtés és a múlttól való elhatárolódás folyamatát mint egy alacsonyabb fejlődési stádiumot, ami jellegzetes stratégia például még Szlovákia történelmének interpretálása során is. Ebben az összefüggésben látom az újonnan alapított – Csehszlovákiát ünneplő – emlékezetpolitikát, amely egyidejűleg felváltotta és legitimitásuktól megfosztotta az osztrák–magyar hagyományokat. A múlt tagadása elsősorban a múlttal szembeni ideológiai és nemzeti–társadalmi elhatárolódásra alapozódott. Egyidejűleg észre lehet venni bizonyos határozott folytonosságot is, például a vezetők személyének hangsúlyozásában, amikor a weberi elmélet nézőpontjából tekintve láthatjuk, hogyan helyettesítik az örökölt (hagyományos) uralkodó, Ferenc József és utódja, IV. Károly személyes autoritását Tomáš Garrigue Masaryk karizmatikus személyiségével. Éppen Masaryk alakja vált az első köztársaság hivatalos emlékezetpolitikájának egyik központi szimbólumává. A nemzete jóléte felett örökös bölcshető vezető szimbolikája az egész vizsgált időszakban jelen volt, és nem csak a köztársaság alapításának ünnepén vagy az államfő születésnapján. Masaryk személyiségének ereje éppen abban rejlik, hogy még a politikai ellenfelei is elismerték szimbolikus jelentőségét.³

Célok az, hogy elemezzem az állami ünnephez kapcsolódó reflexiókat a szlovák diskurzusokban. E szövegben elsősorban két fontos évfordulóra összpontosítok, 1928-ra és 1938-ra. Elsősorban a Hlinka Szlovák Néppártja képviselőinek érvelésére koncentráltam; ők hosszú időn keresztül bírálták a kormányzati elit politikáját, de eközben az 1939. márciusi eseményekig deklarálták, hogy támogatják a cseh–szlovák állam területi integritását. Ebben a kontextusban elsősorban a sajtó tanulmányozására fordítottam figyelmet. Ezek elemzésével követhetők a változások az adott események reprezentálásában, csakúgy, mint az akkori szereplők nyilvánosan deklarált politikai álláspontjában.⁴ Különösen az érdekel, hogy milyen mértékben változott az október 28-ára vonatkozó érvelés az 1938-as válságos évben, hogyan mutatkozott meg az új politikai helyzet az államalapítás eseménye reprezentációjának összefüggésében.

Az ünnep létrehozása és alapvető értelmezése

Már 1919 márciusának végén betérjesztették a szociáldemokraták a Nemzetgyűlés elé azt a törvényjavaslatot, amelynek célja az egyházi ünnepek eltörlése, illetve nemzeti és polgári ünnepek megalkotása volt. Azzal érveltek, hogy a lakosság többségének az előbbiekhöz semmilyen viszonya nincs, ezért nincs értelme, hogy munkaszüneti napok legyenek. A nemzeti és polgári ünnepekké minősíteni javasolták május 1-jét (a munka ünnepét), július 6-át

³ Hájková, Dagmar – Horák, Pavel: *Oslavy narozenin prezidentů v meziválečném Československu*. Střed, vol. 7. (2015) No. 2. 32–58. Magyarul lásd ehhez: Bencsik Péter: *Az autoriter kormányzó és a demokratikus filozófus-elnök. Horthy Miklós és Tomáš Garrigue Masaryk államfői szerepéről*. In: Kovács Attila – Romsics Ignác (szerk.): Sípós 65. Szeged, 2013. 7–26.

⁴ Ezt a kérdéskört korábban különböző nézőpontból érintette: Zemko, Milan: *Nový režim pred novým štátom. Odras zániku demokratického režimu na Slovensku na jeseň 1938 v súdobej tlači*. In: Bystrický, Valerián – Michela, Miroslav – Schvarc, Michal (a kol.): *Rozbitie alebo rozpad? Historické reflexie zániku Česko-Slovenska*. Bratislava, 2010. 73–91.; Olejník, Milan: *Podiel významných historických udalostí na formovaní štátnej ideológie na Slovensku v období predmíchovskej ČSR*. Forum Historiae, vol. 2. (2008) No. 1. Elérhető: <http://forumhistoriae.sk/documents/10180/39392/Olejnik.pdf>. (letöltés: 2015. november 14.)

(Husz János megégetésének napját), október 28-át (a köztársaság kikiáltását).⁵ Végül a parlament nem fogadta el ezt az indítványt. Nem egészen egy évvel később azonban újabb javaslat született Vlastimil Tusar kormányának műhelyéből, amelyben ez állt: „1918. október 28. napján született meg a szabad csehszlovák köztársaság. Ennél fogva ez a nap a nemzet és a csehszlovák állam történetének legjelentősebb napjai közé tartozik, és erre a napra nyilvánvalóan mindig a lelkes izgalom érzésével emlékezünk. A kormány tehát azzal teljesíti minden lakos kívánságát, ha beterjeszti azt a törvényjavaslatot, amely október 28-át minden esztendőben állami ünnepé minősíti.” Hamarosan, 1919. október 14-én elfogadták az 555/1919. sz. törvényt, amelynek címe *Október 28-ának állandó állami ünnepé nyilvánítása* volt.⁶

A kérdés teljesebb körű rendezésére az ünnepekről szóló 65/1925. sz. törvény keretében került sor, amely pontosította a szabályozást, mivel a túl rövid 1919-es törvény nem határozta meg világosan, hogy október 28. munkanapnak számít-e. A 3. § felhatalmazta az állami szerveket arra, hogy különleges intézkedéseket tegyenek e nap méltó megünneplésére, aminek be nem tartása esetén 10 000 koronáig terjedő pénzbírságot, illetve egy hónapig terjedő szabadságvesztést lehetett kiszabni.⁷ Ennek az „emlékezethelynek” a hivatalos értelmezését az alkotmányjogi bizottság jelentése tartalmazza, amelyet a kormány törvényjavaslatához dolgoztak ki: „1918. október 28-án befejeződött elnyomott nemzetünk évszázadokon át tartó harca egy idegen hatalommal és idegen dinasztiával. Ezen a dicsőséges és korokon át emlékeztető napon véglegesen leráztuk a rabszolgaság és a nemzeti rabság bilincseit, és az egész világ láttára kikiáltottuk nemzeti szabadságunkat [...] Október 28-án örök időkre testet öltött a nemzet mindkét rétege, a cseh és a szlovák [...] Ennek a nagy ünnepnek a történelmi és állami jelentőségét nem zavarhatja meg semmilyen külső befolyás, ezért nemcsak az iskolai és hivatali szünetre vonatkozó szabályok érvényesek, hanem minden vasárnapi nyugalomra vonatkozó szabály is, továbbá hatékony intézkedésekkel biztosítjuk ennek méltó ünneplését. Ezek a különleges törvényi rendelkezések felelnek meg annak a nagy nemzeti jelentőségnek, amelyet október 28. mindig be fog tölteni a csehszlovák nép számára.”⁸

Azonban, amint Dagmar Hájková vagy Zdeněk Beneš felhívták rá a figyelmet, annak ellenére, hogy az idézett törvények és az abból következő gyakorlat rámutatott október 28-a nagy szimbolikus potenciáljára, feltűntek alternatív időpontok is: 1918. október 14-e – általános sztrájk, amikor néhány városban már sor került a köztársaság kikiáltására, amit a kommunisták később hangsúlyoztak; október 18. – a Függetlenségi Nyilatkozat kiadása; október 30. – ekkor hirdették ki a turócszentmártoni nyilatkozatot, amelyben a szlovák politikusok kinyilvánították hajlandóságukat, hogy csatlakozzanak az államhoz a csehekkel közösen; illetve november 14., amikor első alkalommal ülésezett a Forradalmi Nemzetgyű-

⁵ http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0705_00.htm (letöltés: 2015. november 10.) A kérdéskörhöz lásd: Hájková, Dagmar – Wingfield, Nancy: *Czech(-oslovak) National Commemorations during the Interwar Period: Tomáš G. Masaryk and the Battle of White Mountain Avenged*. Acta Historiae, vol. 18. (2010) No. 3. sz. 425–452.; Hájková, Dagmar: *Constructing National Unity. Commemorations of Tomáš G. Masaryk's Death*. Střed, vol. 4. (2012) No. 1. 33–55.; Beneš, Zdeněk: *October 28, 1918. Rewriting Czech historical memory, or its overlaying?* In: Sites of memory: Heritage of the Memory – Memory of the Heritage. Poznań, 2016.

⁶ http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t1589_00.htm (letöltés: 2015. november 10.)

⁷ http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/tisky/t5061_00.htm (letöltés: 2015. november 10.)

⁸ <http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/stenprot/336schuz/s336001.htm> (letöltés: 2015. november 10.)

lés.⁹ Ezek időnkénti hangsúlyozásával később találkozunk a politikai vitákban, illetve azon időszakokban, amikor változnak a politikai doktrínák.

Az állami ünnep megtartása az első köztársaság időszakában az egész országban hasonló szellemben zajlott. Koordinálásukhoz elsősorban az állami intézmények járultak hozzá nyíltan, amelyek bejelentették az ünneplést, de ellenőrizték is az esetleges helytelenségeket. Október 28-át jelentős napként mutatták be, amely például a szlovákoknak elhozta a felszabadulást az ezeréves magyar járom alól, miközben ennek megünneplése idején nem hiányoztak a *Sokolok* és a légionáriusok¹⁰ viseletei, amelyek ezen modern kori csehszlovák emlékeztetőhelyek létrehozásának legjelentősebb szereplői közé tartoztak. A (nemzeti újjászületés) rendszeresen hangsúlyozott eszméje azonban nem találkozott egyértelmű támogatással a társadalom minden rétegében. Az aktuális állapot elleni bírálatát épp az állami ünnepek idején rendszeresen kifejezte a nemzeti kisebbségek számos politikai képviselője. Például a magyar ellenzéki képviselő Füßy Kálmán parlamenti beszédében kijelentette: „Ha megfigyeljük október 28-a jelentőségét a szlovákiai magyarok életében, látjuk, hogy ez a nap arra az évfordulóra emlékeztet, amely a magyarok nemzeti katasztrófáját hozta el. Így hát van-e joga bárkinek követelni, hogy a magyarok e napot örömmel ünnepeljék?” Hasonló szellemben érvelt azonban a kommunista Josef Štětka is: „A munkásosztály nemcsak nem fogja ünnepelni október 28-át, hanem tiltakoznia kell, még hozzá nagyon nyomatékosan, minden bűn ellen, amelyet ellene elkövettek tíz teljes éven át, és amelyeket éppen az úgynevezett jubileumi ünnepségek alatt is elkövetnek ellene.”¹¹ Annak ellenére, hogy mind az állami szervek, mind Masaryk elnök állandóan figyelmeztettek az ünnep összállami, nemzetek feletti és köztársasági jellegére, az mégis nemzeti, azaz csak a lakosság egy csoportjához kötődő ünnep maradt.

Ambivalens álláspontot foglaltak el október 28-ával kapcsolatban a szlovák autonomisták is. Ez a jelképes dátum és annak emlékezete a nemzeti függetlenségért folytatott harc fontos mérföldkövének számított, de ugyanakkor az aktuálpolitikai kurzus ünnepének is, amelyet ők rendszeresen bíráltak, és változást követeltek tőle – Szlovákia autonómiájának elismerését. 1920-ban például a *Slovák* című lap vezércikkében a szerző felhívta a figyelmet arra, hogy „a harc még nem fejeződött be. Saját országunk, független államunk már van, de ennek az államnak a keretein belüli helyünk még nincs tisztázva, a szlovák nemzet szuverenitása még nincs elismerve [...] Október 28. elhozta nekünk a lehetőséget, az október 30-i turócszentmártoni határozat alapot nyújtott számunkra, de Nemzetünk szabadságának a sátrát még fel kell szentelni.”¹² Két évvel később ezt a napot a halottak napjához is hasonlították.¹³ A szlovák térségben nagyobb hangsúly esett október 30-ára, a turócszentmártoni nyilatkozat évfordulójára, amellyel a szlovákok politikai képviselői bejelentették csatlakozásunkat Csehszlovákiához. A „magyar dominancia” kiküszöbölését honfitársaik előző nemzedékeinek ambícióihoz és tetteihez kapcsolódó történelmi sikerként értékelték,

⁹ Hájková: 28. *říjen a jeho podoby*, 221. Az ünnep tárgyát képező két esemény dokumentumait magyarul lásd: Bencsik Péter: *Csehszlovákia története dokumentumokban*. Budapest, 2016. 55–59.

¹⁰ A *Sokol* („sólyom”) egy cseh, majd csehszlovák hazafias testnevelési egyesület, amely még a 19. században alakult meg. Hasonló volt hozzá a 20. század elején alapított *Orel* (szlovákul *Orol*, „sas”) is. Légionáriusoknak az első világháború csehszlovák légióiban szolgált veteránokat neveztek, az első köztársaság (1918–1938) idején jelentős kultuszuk volt az országban. – A ford.

¹¹ <http://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/stenprot/171schuz/s171003.htm> (letöltés: 2015. november 10.)

¹² *Slovák*, vol. 2. (1920) No. 233. (október 28.) 1.

¹³ Hájková: 28. *říjen a jeho podoby*, id. mű.

miközben ezen szlovák emlékezhely jelentőségének értelmezése nem függött össze a politikai hovatartozással. Az autonomisták ezzel a hagyománnyal érveltek annak érdekében, hogy új politikai jogokat szerezzenek: szükséges teljesíteni azon feltételeket, amelyeket a pittsburgh-i szerződés állapított meg,¹⁴ míg a centralista orientációjú aktivisták az ellenkező irányban érveltek: a testvérgyilkos politika ellen, amely szerintük veszélyeztette az ország jövőjét.¹⁵

Elisabeth Bakke mutatott rá arra, hogy, Csehszlovákia létrejöttét például az iskolai történelemkönyvekben leginkább „cseh projektként” tárgyalták, míg a tankönyvek szlovák változatai jobban hangsúlyozták a „csehszlovák kontextust”.¹⁶ A „szlovák elem” jelentőségét éppen a turócszentmártoni nyilatkozat hangsúlyozása hordozza, amire Andrej Hlinka figyelemztetett az állami ünnepekről szóló nemzetgyűlési vitában: „...még ma is emlékszem erre a nyirkos október 30-i őszi napra, amikor egész törődötten és bizonytalanul mentünk a szuronyok és az ágyúk előtt Turócszentmártonba, és ott azt mondtuk: Igen, ezer év elég volt, most megyünk a másik oldalra. Akkoriban fellekesedtünk, és a beleegyezésükkel, uraim. Most a törvényből október 30. kimarad, egyáltalán nem is említik abban. Uraim, ez a szlovák hagyományok eltiprása, ez a szlovák ügyek eltiprása... Mit fognak mi csinálni Szlovákiában? Ünnepelni fogjuk október 30-át. Kényszeríteni a lelket nem lehet, ahogy én sem kényszerítem rá az Úrra a véleményemet, és annál kevésbé kényszerítik [az önkét] énrám. Ezért az önök kötelessége volt, hogy eszméinket ne pusztítsák el, ne háborgassák, ne avatkozzanak bele, hanem hagyják meg nekünk, ami számunkra nagy és szent, hogy olyan utakat keressenek, amelyek összehoznának, és nem olyanokat, amelyek elválasztanának minket.”¹⁷

A tizedik évforduló az egység és az állami prosperitás szellemében

A köztársaságot alapításának tizedik évfordulója gazdasági prosperitásának időszakában érte el, és az a körülmény erősen megmutatkozott az ország egész területén előkészített pompás ünnepségek stílusában. Az ünnep centruma persze hagyományosan a főváros, Prága, központi jelképe pedig Masaryk elnök volt. Az emlékév eseményei már néhány hónappal a köztársaság kikiáltásának dátuma előtt megkezdődtek, de október 28-a hetén csúcsozodtak ki. Linda Osyková mutat rá, hogy az ünnepségek ténylegesen már márciusban megkezdődtek, az elnök születésnapja alkalmából. Majd ünnepélyes rendezvényekkel folytatódtak az év folyamán különböző egyesületek és intézmények szervezésében (például a testnevelési egyesületek, a *Sokol* és az *Orol* nyilvános tornagyakorlat-bemutatói, az elesettek emlékműveinek leleplezése, ünnepélyes színházi előadások és akadémiák). A szlovákiai ünnepségeket a Szlovák Jubileumi Bizottság koordinálta számos állami hivatallal közösen. Ezek már hagyományosan biztosították az állami ünnepek méltóságteljes lebonyolítását. Helyi szinten főleg tanárok, jegyzők és az egyenruhás szervezetek vettek részt, csakúgy,

¹⁴ *Slovák*, vol. 19. (1937) No. 246. (október 28.) 4.; *Slovák*, vol. 19. (1937) No. 247. (október 30.) 1.

¹⁵ Vö. például: *Slovák*, vol. 2. (1920) No. 233. (október 28.) 1.; *Slovák*, vol. 19. (1937) No. 246. (október 28.) 4.; *Slovák*, vol. 19. (1937) No. 247. (október 30.) 1.; Štátny archív Bratislava, fond (f.) Župa Bratislavská II, 9056/1926 prez. Pittsburghról magyarul lásd: Bencsik: *Csehszlovákia története dokumentumokban*, 49–50.; a két háború közötti szlovák ideológiai vitákról: Chmel, Rudolf (szerk.): *A szlovákkérdés a XX. században*. Pozsony, 1996.

¹⁶ Bakke, Elisabeth: *Čechoslovakizmus v školských učebniciach*. Historický časopis, vol. 47. (1999) No. 2. 237., 241.

¹⁷ <http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/stenprot/336schuz/s336004.htm> (letöltés: 2015. november 10.)

mint a különböző önkéntes szervezetek és egyletek tagjai. Ezek szervezték meg a népi táborokat és ünnepélyes akadémiákat, amelyeken hazafias verseket és dalokat szavaltak, illetve énekeltek, és meggyújtották a szabadság tábortüzeit. Lámpás felvonulásokat, allegorikusan feldíszített kocsikat és színházi előadásokat készítettek elő, jubileumi parkokat és újabb emlékezhelyeket hoztak létre. Például ekkor tették le a vítkovi emlékmű¹⁸ alapkövét, felavatták Milan Rastislav Štefánik tábornok síremlékét a Bradlő hegycsúcson. A községek egyes részeit átnevezték arra érdemes hazafiak vagy ismert helyi személyek után. Vásárokat és üdvözlő aláírási akciókat tartottak. Például az újjáépített brnoi vásáron 1928 májusától szeptemberéig került sor a *Jelenkori csehszlovák kultúra tárlatára*. Ennek a jubileumi vállalkozásnak az volt a célja, hogy bemutassa a csehszlovák társadalom technológiai és kulturális fellendülését.¹⁹ Nagyszámú jubileumi könyv jelent meg, amelyek a tízéves csehszlovák sikereket dicsőítették az élet minden területén. Az ország minden községében előadást kellett tartani a tízéves Csehszlovákiáról. A politikailag és kulturálisan hangolt vállalkozáson kívül többféle szociális aktivitás is erősítette az évforduló társadalmi jelentőségét, például fogyatékkal élők szociális és egészségügyi segítése révén. Kedvelt gyakorlat volt a nyilvános terek fejlesztése is, községi utak, hidak javításától kezdve a települések kivilágításán és a nagytakarításon keresztül hársfák és jubileumi fasorok telepítéséig (ezeket hívták a szabadság hársfáinak). Nagy mennyiségben hoztak forgalomba különféle emléktárgyakat (például jelvényeket, képeslapokat).²⁰

Az állami szervek jelentései szerint az ünnepek előkészítése és lefolyása közben csak minimális számú probléma merült fel, ami megzavarta volna azok ünnepélyes jellegét. A lakosság többnyire nagy számban vett részt azokon. Ezt erősíti meg a pozsonyi megemlékezésekről szóló tudósítás is: „Az ünnepek minden várakozást felülmúlóan sikerültek, amit nem utolsósorban a gyönyörű, szinte tavaszias időjárás is elősegített. Ehhez nemcsak az összes állami és közhivatal járult hozzá, hanem a hadsereg, a kerületi hivatal és a város, amely épületei kivilágítása során külön reflektorokat rendelt meg, továbbá a bankok, amelyek nagymértékben feldíszítették és kivilágították épületeiket úgy, hogy október 28–30. között nem volt olyan épület, amely ne lett volna kivilágítva vagy legalább feldíszítve. Pozsony valóban eddig még nem látott pompában és fényárban úszott.”²¹ Hasonló szellemben írt a *Slovenský denník* is: „A szlovák és a cseh nemzet ezeréves történelme folyamán a legnagyobb esemény az a tény, amely itthon és külföldön is csoda hatását kelti, hogy egy törzsnek eme két ága kívül a testvéri vér hősies ontásával, otthon pedig harmonikus és szent lelkesedéssel Európa térképén végleg elhelyezte közös csehszlovák hazánk határköveit...”²²

Habár a parlamentben az ünneppel szembeni negatív hozzáállás is megnyilvánult, elsősorban a német és magyar ellenzéki pártok képviselői, illetve a kommunisták részéről, a közéletben ez az alapvető konfliktus nem mutatkozott meg. Mindennek ellenére az első pil-

¹⁸ Jan Žižka huszita vezér hatalmas szobra és a légionáriusok múzeuma Prágában, a Vítkov-dombon. – A ford.

¹⁹ Erről bővebben lásd: Filipová, Marta: *Brno a Výstava soudobé kultury 1928. Výstava jako symbol národa a státu*. Kontexty, vol. 5. (2013) No. 5.

²⁰ Az ünnep előkészítését és lebonyolítását bővebben lásd: Osyková, Linda: *Jubilejné oslavy 28. a 30. októbra 1928 na Slovensku*. In: Michálek, Slavomír: *Slovensko v labyrinte moderných európskych dejín. Pocta historikov Milanovi Zemkovi*. Bratislava, 2014. 183–198.; Osyková, Linda: *Výtvarná podoba 10. výročia vzniku prvej ČSR na Slovensku*. In: *Ročenka Slovenskej národnej galérie v Bratislave. Galéria 2012–2013*. 110–116.

²¹ Osyková: *Jubilejné oslavy*, 194.

²² *Slovenský denník*, vol. 11. (1928) No. 249. (október 30.) 1.

lantásra egységes megállapításokkal szemben a közös államban való ünnepélyes jellegű tízéves együttélésen jelentős csorbát ejtett az a botrány, amit Vojtech Tuka cikke, a *Vacuum Iuris* váltott ki 1928 újjévén. Tuka szerint a turócszentmártoni nyilatkozatnak volt egy titkos záradéka, amelynek alapján Szlovákia csak próbaidőre került Csehszlovákiába, tíz évre, és ezt követően érvényét veszíti az alkotmány és a többi törvény, és jogi vákuum következik be. A szlovákoknak el kell dönteni, hogy akarnak-e továbbra is ebben az állami kötelékben maradni.²³ Az úgynevezett titkos záradékról szóló vita nem volt új. 1924-ben indította el Ferdinand Juriga, aki az ötvenedik születésnapja alkalmából összekapcsolta a Szlovák Nemzeti Tanács gyűlésének 1918. október 30-i határozatát Szlovákia autonómiájának kérdésével. Ezután elindult egy vita, amely 1926-ban bírósági eljárásba torkollott. Ez nem támasztotta alá a záradék létezését. Tuka cikkére reagáltak a nyilatkozat aláírói, és egységesen kiálltak a „nemzetek önrendelkezési joga egy csehszlovák állam megalakítása érdekében” gondolata mellett.²⁴ Tuka aktivitását végül szintén bírósági úton kellett lezárni, amelynek keretén belül a *Slovák* volt főszerkesztőjét tizenöt évi szabadságvesztésre ítélték katonai árulás bűncselekményéért és köztársaság elleni összeesküvésért. Kritikus szellemet hordozott Andrej Hlinka ünnepi vezércikke is a *Slovák* című lapban: „Érthető azonban, hogy a cseh nemzetnek van oka az öröme. Szuverénné vált. Nemcsak felszabadult, de szabad is! A cseh nemzetnek az államfordulat hatalmas politikai, gazdasági, szociális és kulturális hasznot hozott.” Az első köztársaság időszakát kálváriának nevezte, és követelte az akkori cseh–szlovák viszony felülvizsgálatát a *ľudák* politikai program szellemében.²⁵ Ez a nézet szemben állt a Masaryk által hangoztatott eszmével, a demokratikus centralizmussal,²⁶ miközben az elnök nemzetiségi szempontból a csehszlovák–német viszonyt tartotta a legkényesebbnek. Ebben az összefüggésben mutat rá Linda Osyková egy érdekes tényre. Alig néhány nappal a fent említett vezércikke előtt Hlinka egy szabadtéri misét tartott Érsekújvárott, amelyet a hatóságok politikai szándékok nélküli nemzeti-vallási tárgyú eseményként írtak le.²⁷ Ez a példa is mutatja, hogy milyen jelentősége van a pártpolitikának az emlékünnepek keretein belül.

Október 28. és 30. kapcsolatának kérdéskörét Szlovákiában nem kerülhették meg az állam legmagasabb méltóságai sem, akik érzékeny ügyként tekintettek arra. A szlovák politikusok rendszerint figyelmeztettek erre, de a cseh környezetben a téma a húszas években nem keltett túl nagy figyelmet. Konceptcionális változás mutatkozott ebben az irányban az 1929-es állami ünnepek megtartására kiadott utasításokban, mivel ekkor már rendszeresen megjelenik az az információ, hogy az iskoláknak meg kell említeniük a turócszentmártoni nyilatkozatot is a szlovákok spontán megnyilvánulásaként, ami a felszabadulásra és a közös csehszlovák állam létrehozására irányult.²⁸ Szlovákiában már a tizedik évforduló alkalmából mindkét államjogi cselekményt egyforma mértékben mutatták be. Az ünnepségeket át-

²³ Rychlík, Jan: *Tukova aféra*. In: Osudové osmičky. Praha, 1999. 319–325. (Tuka cikkét magyarul lásd: Bencsik: *Csehszlovákia története dokumentumokban*, 114. – A ford.)

²⁴ Thurzo, Ivan: *O Martinskej deklarácii*. Martin, 1968. 34–39.

²⁵ *Slovák*, vol. 10. (1928) No. 244. (október 28.) 1. (A *ľudák* kifejezés Hlinka pártjának híveire vonatkozik, a kifejezés Hlinka Szlovák Néppártja [*Hlinkova slovenská ľudová strana*] nevéből származik. Magyarra talán népi, néppárti néven lehetne lefordítani. – A ford.)

²⁶ Masaryknál természetesen nem a kommunista pártok által alkalmazott demokratikus centralizmusról van szó. – A ford.

²⁷ Osyková: *Jubilejně oslavu*, 191.

²⁸ Archiv Kanceláře prezidenta republiky (a továbbiakban: AKPR) Praha, f. KPR 1. 1918 – 1938, D 6360/29; D 6752/31; D 6435/32.

szótték a „nemzeti élet” különböző kontextusai, amelyek térben és időben is megállapították az első köztársaság legitimitációját a csehszlovák államiség nagy ünnepének révén.

„Csak munkával tudjuk az államot és a nemzetet megújítani”

A következő jelentős alkalmat a csehszlovák államiséggel kapcsolatos nézetek kifejezésére az állam kikiáltásának huszadik évfordulója hozta el, amelyre viszont már a köztársaság válságának időszakában került sor. Ez ügyben még 1938 elején kifejtette az agrárpárt magyar nemzetiségű képviselője, Stunda István, hogy „a magyar nemzeti kisebbség nézőpontjából a Csehszlovák Köztársaság megalakulása két szempontból is történelmi fordulatot jelent. Az első, hogy ebben a köztársaságban vált a magyar nép nemzeté és Isten akaratából a magyar nemzeti élet, nemzeti sors hordozójává. A második, hogy a magyar nép a maga teljességében ebben az országban kapott meg minden politikai és emberi jogot.”²⁹ Az 1938 őszenek elején bekövetkezett nemzetközi politikai események és az ezt követő belpolitikai változások hatására jelentős változásokra került sor október 28. emlékeztében is. Már az előző években észlelhető volt a kormánypárti sajtó érvrendszerének megváltozása, csakúgy, mint az állam legfőbb képviselői, akik a Hitler hatalomra jutása által előidézett növekvő feszültséggel összefüggésben az „ünnepi standard” keretein túlléptek, például a fenyegettség motívumával vagy hangsúlyozva a hadsereg és a köztársaság védelmének szerepét.³⁰ Alapvető változásokra került sor a belpolitika összefüggésében is, ahol az „egyesült” német és magyar erők nyomása mellett jelentős eltolódásra került sor a szlovák politikában.³¹ Ez az a pillanat, amelyben változásokat tükröz számos jelentős folyóirat érvelése is egy korábban még elképzelhetetlen felhívással: „A helyzet, amely előtt ma Szlovákia áll, szemtől szemben Lengyelország és Magyarország igényével, kategorikusan megköveteli, hogy a teljes szlovák kérdést azonnal, késedelem nélkül és teljes mértékben megoldják [...] Nem habozunk kinyilvánítani, hogy ha bárki ellenzi Szlovákia széles körű önkormányzatát, az a cseh–szlovák államiség kártevője.”³² Néhány nappal később e korszak egyik legbefolyásosabb *ludák* politikusa, Karol Sidor még világosabban beszélt: „Itt muszáj világosan elisméltetni [Ludovit] Štúr szavait: Nincs visszaút! A »gyermekmese«, amit átéltek a csehek és velük néhány szlovák család húsz évig, már nem tér vissza.”³³ Ebben a helyzetben október 28. már problematikus ünnepként jelent meg, miközben emlékezete kemény dió volt az uralkodó elit számára is.

²⁹ *Magyarság*, 11. évf. (1938) 1. sz. (január 2.) 1. Bővebben: Simon Attila: „V tejto republike sa stal maďarský ľud národom...” *Vzťah provládných maďarských elit na Slovensku k Trianonu a Československej republike 1918–1938*. In: Michela, Miroslav – Vörös, László (a kol.): *Rozpad Uhorska a trianonská mierová zmluva. K politikám pamäti na Slovensku a v Maďarsku*. Bratislava, 2013. 115–129.

³⁰ Lásd például AKPR, f. KPR 1. 1918 – 1938, D 9568/37.

³¹ Bystrický, Valerián: *Reakcia slovenských politických strán na Mníchovskú dohodu*. In: Klimko, Jozef – Michálek, Slavomír: *Mierové zmluvy v kontexte geopolitiky 20. a 21. storočia*. Bratislava, 2013. 158–190. (1938 őszen Csehszlovákia területét szomszédai megcsonkították a müncheni döntéseket követően. Ennek hatására Edvard Beneš elnök lemondott, Szlovákia és Kárpátalja kikiáltotta autonómiáját, s mindhárom ország részben antidemokratikus folyamatok vették kezdetüket. Lásd: Bencsik: *Csehszlovákia története dokumentumokban*, 138–164. – A ford.)

³² Erről bővebben: Zemko, Milan: *Občan, spoločnosť, národ v pohybe slovenských dejín*. Bratislava, 2010. 152–154. (A kötőjel használata Cseh-Szlovákia nevében a szlovákok egyenjogúságát jelképezte. – A ford.)

³³ Zemko, Milan: *Nový režim pred novým štátom. Odras zániku demokratického režimu na Slovensku na jeseň 1938 v súdobej tlači*. In: Bystrický–Michela–Schvarc: *Rozbitie alebo rozpad?* 73.

A minisztertanács október 11-i ülésén hétköznapra minősítette október 28-át, azonban a közvélemény nyomására utasítást adott az állami lobogók kifüggesztésére. Nyilvánosságra hoztak egy közleményt is, amelyben megmagyarázták, hogy a tanítási nappá és munkanappá való visszaminősítés az ország bonyolult helyzetével függ össze, de semmit sem változtat október 28. nemzeti ünnep jellegén, hiszen „csak munkával tudjuk az államot és a nemzetet megújítani, felemelni, egyesíteni és biztosítani a boldogabb jövőjét”.³⁴ A köztársaság megalapításának huszadik évfordulója alkalmából kellett volna megnyitni Prágában a vítkövi Felszabadulási emlékművet, amelynek építését az ország létesítésének tizedik évfordulóján ünnepélyesen kezdték meg. Politikai okokból az ünnepséget elhalasztották. Legelőbb jelképesen tisztelgett azonban az állam számos képviselője ezen a napon. A képviselőház és a szenátus házelnökei, Jan Malypetr és František Soukup koszorúkat helyeztek el Masaryk sírján, illetve Jan Syrový védelmi miniszter képviselőjében Alois Eliáš megkoszorúzza az ismeretlen katona sírját az Óvárosi téren. A nemzeti egységre és az alkalom méltó megtisztelésére felszólító röplapok kezdtek terjedni azzal a céllal, hogy ne hagyjuk elvenni „október 28-át mint a nemzeti és állami függetlenség jelképét”. Végül felhívások is megjelentek, hogy az emberek hordjanak fekete nyakkendőt, ünnepi öltözetet, és járjanak fedetlen fővel.³⁵ Néhány újság arra törekedett, hogy ebben a helyzetben is optimista hangulatot teremtsen, amikor a kormány előírásainak szellemében arról írtak, hogy csak munkával lehet hozzájárulni a jövőbeli nemzeti felemelkedéshez. A szlovák sajtó lapjain ellenben a már „nemkívánatos ünnep” szomorú megnyilvánulásai tükröződtek: „A győzelmi évfordulás krónika helyett feljegyzik rólunk, hogy ezen a napon kivonultunk a vigalom teréről saját hajlékunk privát szobáiba, és csendben elgondolkodunk a Gondviselés által vezérelt történelem lépéseiről. Kegyetlen tanulság és fájdalmas büntetés ez azokért a tudatos és véltlen hibákért, a sajtókért és mások hibáért, hogy nem ünnepeljük Cseh-Szlovákia alapításának huszadik évfordulóját felvonulásokkal, beszédekkel és szónoklatokkal, hanem ösztönösen megnyugvást keresünk és reményt a jövőre a munkában.”³⁶ Hasonló szellemben írt a *Robotnicke noviny* is: „Aggodalmakkal elhalmozva, sebek fájdalmát viselve, és további ütések kapva állunk azon esemény huszadik évfordulója előtt, amely köztársaságunk és nemzeti szabadságunk születését jelenti. Különbömben mi mindnyájan közösen alakítottuk át ezt a napot...”³⁷

Ellenkező, kritikus álláspontot személyesített meg az ez idő tájt politikailag határozottan megerősödő Hlinka-párt politikája, amelynek képviselői társították a politikailag aktuális problémákat (Szlovákia déli határának kérdését) a München előtti elit politikájával. A *Slovák* vezércikkében olyan értelemben okította olvasóit, hogy semmi ünnepelni való nincs, hacsak nem a negativizmus, a szabadkőműves klikk telhetetlensége, a lakosság félrevezetésének húszéves évfordulója. A cikk szerzője azonban október 28. jelentőségét nem tagadta teljesen, csak arra figyelmeztetett, hogy annak jelentését az elkövetkező időszakban újra kell alkotni.³⁸ A *ludákok* már hagyomány szerint folytatták azt a szokást, hogy hangsúlyozták a turócszentmártoni nyilatkozat jelentőségét, miközben annak huszadik évfordulójáról Szlovákia egész területén megemlékeztek, a szlovák kormány tagjainak részvételével is. A Nemzeti Bizottság körrendelete szerint a helyi bizottságoknak kellett biztosítani Hlinka politikájának szellemében, hogy „az idei október 30. állandó emlékművet hagyjon vá-

³⁴ AKPR, f. KPR 1. 1918–1938, D 11989/38; D 11129. Hivatalos jelentés október 28-ról.

³⁵ Hájková: 28. říjen a jeho podoby, 224–225.

³⁶ *Slovenský denník*, vol. 20. (1938) No. 247. (október 28.) 1.

³⁷ *Robotnicke noviny*, vol. 35. (1938) No. 245. (október 28.) 1.

³⁸ *Slovák*, vol. 20. (1938) No. 246. (október 28.) 1.

rosainkban és falvainkban”. Ki kellett függeszteni a nemzeti és a pártzászlókat is, hogy terket és utcákat Andrej Hlinkáról nevezzenek el; a falusi képviselőknek e napon ünnepélyes megemlékezéseket kellett rendezniük.³⁹ A hivatalos *ludák* értelmezés szerint a nyilatkozatra való hivatkozást az első köztársaság idején meghamisították, ezért húsz év után vissza kell térni a kezdetekhez, vagyis hogy a szlovákok nem a csehszlovák nemzet egyik ága, hanem egy jellegzetes, független és szuverén nemzet. Sok helyütt az ünnepet összeköttették a Hlinka Gárda felvonulásával és eskütételével, miközben a gárdisták (Hlinka akaratára hivatkozva) a Rózsahegyen eltávolították Scotus Viator szobrát, aki állítólag elfordult a szlovákoktól, és elárulta azok érdekeit.⁴⁰ A turócszentmártoni nyilatkozatra fektetett hangsúly világosan megmutatkozott az 1938-as iskolai ünnepségek során is. Ezekben megünnepelték a magyarok alól való felszabadulást, illetve az autonóm szlovák kormány létrehozását is.⁴¹ Éppen a magyaroktól való elszakadást emelte ki a *Slovák* is, amely ezt a nemzeti emancipációs folyamat első szakaszaként tárgyalta.⁴² A *Slovenská politika* figyelmeztetett a nyilatkozat üzenetének aktualitására, vagyis arra, hogy húsz év után „újra és újra Szlovákiát és határait védjük ugyanazon nemzet falánk igényeivel szemben, amely az 1918-as fordulatig elnyomott minket”.⁴³ A huszadik évforduló megemlékezései már csak a köztársaság hatyúdálának tekinthetők, amelyben csendesen elhangzottak ünnepélyes dallamok, de egyidejűleg új rend is körvonalazódott. A második köztársaság elitjei saját legitimitásukat éppen az első köztársaság hagyományaival szembeni kritikus hozzáállásukból vezették le, ami magával vonta e hagyományok háttérbe szorítását is a közéletben.

Két ünnep, eltérő összefüggéssel

A kiválasztott politikai szereplők, illetve sajtójuknak a köztársaság kikiáltása tizedik és huszadik évfordulójához való viszonyának összehasonlítása arra nyújt jó példát, hogy milyen fontos szerepet játszik a bel- és külpolitikai kontextus az efféle jelképes megnyilvánulások során is. Hasonló példákön keresztül megvizsgálhatjuk például azon tartalmi és jelentésbeli elmozdulásokat, amelyek térben és időben összekapcsolódnak konkrét emlékezhelyek bemutatásával.

Ez a példa is mutatta, hogy a politikai realitás és az egyes szereplők számításai hogyan alakítják át kiválasztott történelmi események hivatalos értelmezését, amelyek „üzenete” gyorsan hozzáalakul az aktuális igényekhez, ami gyorsan megváltoztatja azt a jelentésmezőt, amelybe behelyezik. Emellett azonban nem csupán bármilyen belső logikától mentes öncélú változásokról van szó. Éppen az erős folytonosság tudatosságával tudta a *Slovák* a huszadik évforduló alkalmával azt írni, hogy ők már kezdettől fogva bírálták a csehszlovák államrendszer egyes elemeit, és 1938 kora őszének változásait politikai elégtételnek nevezték. Sőt, 1937. október 28-án a *Slovák* első oldalát Csernova emlékének szentelte, és ez jel-

³⁹ *Slovenská politika*, vol. 9. (1938) No. 248. (október 28.) 1. (Hlinka 1938 augusztusában elhunyt, ezért merülhetett fel az utcák átnevezése az ő emlékére. – A ford.)

⁴⁰ *Robotnícke noviny*, vol. 35. (1938) No. 248. (november 11.) 1. (A Scotus Viator álnevet Robert William Seton-Watson skót újságíró használta, aki a szláv népek függetlenségét támogatta *New Europe* című lapjában. – A ford.)

⁴¹ Archív mesta Bratislavy, Inventár škôl 1, Kronika ústavu: Masarykovho štátneho reálneho gymnázia – pobočky na Tehelnom poli; uo., Kronika ústavu: Masarykovej štátnej ľudovej a meštianskej školy v Račišdorfe; uo., Kronika štátnej meštianskej školy v Račišdorfe.

⁴² *Slovák*, vol. 20. (1938) No. 248. (október 30.) 1.

⁴³ *Slovenská politika*, vol. 9. (1938) No. 249. (október 30.) 1.

képesen elfedte az állami ünnep jelentőségét.⁴⁴ Ennek ellenére a *ludák*ok nem vetették el teljesen a cseh–szlovák együttműködést. Másrészt éppen ez a vezércikk a példa arra a radikalizálódó újságírói zsargonra, figyelemreméltó módon emlékeztetve a náci újságok hangnemére, amelyben a felfordulás fő aktorai a szabadkőművesek és a bolsevik elemek lettek.⁴⁵ A *ludák*ok részéről hosszú időn keresztül követett, aránylag stabil érvelés a „nemzeti elnyomás” alóli felszabadulásként értelmezi 1918 októberét – az autonomista program szellemében, amely egyidejűleg bírálja, de hangsúlyozza is a csehszlovák nemzetállami projektet. Az 1938 ősztől kezdődő időszak ebben a szellemben úgy jelenik meg, mint a „nemzeti követelések” beteljesülése, azonban alig néhány hónappal később további eltolódásra került sor a „függetlenség” még szűkebben értelmezett fogalma felé. Ez megmutatkozott a „cseh elnyomás” alóli „felszabadulás” hangsúlyozásában, ami politikailag összefügg a „nemzeti történelem” *ludák*ok által hangoztatott „felvirágoztatásával”, azaz a Szlovák Állam kikiáltásával.⁴⁶ Egyidejűleg sor került további eltolódásra, amely arra irányult, hogy bizonyítsa a Szlovák Állam „felújításának” természetes jellegét és a csehszlovák projekt működésképtelenségét.⁴⁷

A különbség a „rég”i csehszlovák és az „új” cseh–szlovák projekt között 1938-ban tettenestől ott is, hogy nagy súlyt fektettek a turócszentmártoni nyilatkozatra, amelyről ünnepélyesen megemlékeztek Szlovákia egész területén – beteljesítve Karol Sidor hét évvel korábban megfogalmazott kívánságát: „Az emlékezés október 30-ára, az emlékezés a nemzeti egyéniség és a szlovák területen való szuverén hatalom ama rövid dicsőségére legyen számunkra a nemzetünk szebb jövőjébe vetett élénk hit forrása.”⁴⁸ Csak megjegyzem, hogy október 28-ához és 30-ához hasonló vonásokkal rendelkezett a nagymorva hagyomány emlékezete is, amelyhez Csehszlovákia hivatalosan hozzákapcsolta Cirill és Metód emléknapiját. Ebben az esetben is aktivizálódott a *ludák* elit, amely Nyitra szerepének hangsúlyozásával duális hatalom-megosztási koncepcióval lépett elő a cseh–szlovák együttműködés keretén belül. Arra hivatkoztak, hogy épp úgy, mint a múltban, a jelenben is szükséges fenntartani az elvet, amelyet az ő nézőpontjuk szerint éppen a pittsburghi egyezmény garantált.⁴⁹

Hasonló, habár ellentétes ideológiai irányú folytonosságot tárnak elénk a *Robotnicke noviny* oldalai, amelyek a politikai szektarianizmus veszélyére és az 1938. október 6-a utáni

⁴⁴ *Slovák*, vol. 19. (1937) No. 246. (október 28.) 1. (Csernován 1907. október 27-én került sor arra a csendőrsortűzre, amelynek tizenöt áldozata volt. A lövéseket a Hlinka mellett tüntető parasztokra adták le. – A ford.)

⁴⁵ *Slovák*, vol. 20. (1938) No. 246. (október 28.) 1.

⁴⁶ Tido J. Gašpar, író és a szlovák *snem* (országgyűlés) képviselője a független Szlovák Állam létesítéséről szóló beszédében a következőképpen írta le a helyzetet: „Úgy esett, hogy az uralkodó prágai centralizmus olyan sokáig és olyan szívósan ellenállt annak, hogy elismerje a szlovák nemzeti jogokat és más nemzeti csoportok jogait is, amíg végül forradalmi események révén kellett nekik azt kiharcolni.” <http://www.psp.cz/eknih/1939ssr/stenprot/003schuz/so03001.htm> (letöltés: 2015. november 10.)

⁴⁷ Ehhez lásd például: Kamenec, Ivan: *Oslavy vzniku samostatnej Slovenskej republiky v rokoch 1940–1945*. In: Kušniráková, Ingrid (a kol.): „Vyjdeme v noci vo fakťovom sprievode a rozsvietenie svet.” *Integračný a mobilizačný význam slávnosti v živote spoločnosti*. Bratislava, 2012. 208–223.

⁴⁸ *Slovák*, vol. 13. (1931) No. 245. (október 30.) 1.

⁴⁹ Arpáš, Róbert: *Pribinove slávnosti ako pripomienka cirkevno-národnej Veľkomoravskej tradície*. *Historický časopis*, vol. 65. (2017) No. 4. 655–664. (A pittsburghi egyezményt 1918 májusában írták alá cseh és szlovák emigráns szervezetek Masaryk jelenlétében. A dokumentum autonómiáért a szlovákoknak a leendő új államon belül. – A ford.)

új kormányzati garnitúra totalitárius gyakorlatának keresztülvitelére hívták fel a figyelmet.⁵⁰ Azonban, mint ismert, a szociáldemokrata politikusok már hosszú idő óta bírálták a Szlovák Néppárt politikáját.

Ezzel szemben jelentős retorikai változást figyelhetünk meg a *Slovenský denník* cikkeiben. A lap, amely hosszú időn keresztül éppen a *ľudák* politika bírálójaként volt ismert, éppúgy, mint néhány agrárpárti politikus is, októbertől kezdve bekapcsolódott az új Nemzeti Egység Pártja kiépítésébe, amelynek eredménye a demokratikus rendszer következetes lebontása lett.⁵¹

Összességében megállapítható, hogy az 1928-as ünnepélyes hangnem eltűnt, és 1938-ban a „szabadság napjának” kritikus és nem túl ünnepélyes megemlékezéseiben a politikai változásokhoz kapcsolódó retorikai eltolódás tükröződött, amit szimbolikusan jelzett a csehszlovák nacionalizmus „legyőzött” és „sikertelen” politikája. Ezen történelmi fordulat ellenére október 28. továbbra is emlékezhely maradt, és a második világháború idején rendszeresen megünnepelték, legalábbis az emigrációban. Hazai földön tiltott jelképpé vált, amelynek emlékezete állami megtorlásba ütközött.⁵²

Fordította: BENCSIK PÉTER

MIROSLAV MICHELA

Two Jubilees of the “Day of Freedom”. On the Official Commemoration of 28th October 1918 in Slovakia from 1918 to 1938

Commemoration of the “Day of Freedom”, as 28th October, the Czechoslovak Independence Day was called in the interwar period, was one of the most important holidays in the imaginary state calendar of the Czechoslovak Republic. This day was presented as a characteristic turn, as a liberation from the hands of an age-old enemy and at the same time as a new beginning, attached to the foundation of the nation-state and to the republican form of government. Although this day was to be an important feast for all inhabitants of the state, in fact it had not come true, and actually from 1919 this event was mainly represented as a Czechoslovak Memorial Day. The author analyzes the ways of commemoration of 28th October, especially in the Slovak territory, where he focuses mostly on the argumentation of the representatives of the Slovak People’s Party lead by Andrej Hlinka. The study is based primarily on the research of periodicals but sets out from a broader research of commemorative practices during the First Republic. The main emphasis is put on the two round jubilees of 1928 and 1938, during which a significant shift took place in the ways and contents of the official commemoration of that holiday. Based on these events, the author

⁵⁰ *Robotnícke noviny*, vol. 35. (1938) No. 241. (október 23.) 1.; uo. No. 242. (október 25.) 1. Lásd: Zemko, Milan: *Nový režim pred novým štátom. Odras zániku demokratického režimu na Slovensku na jeseň 1938 v súdobej tlači*. In: Bystrický–Michela–Schvarc: *Rozbitie alebo rozpad? 73–91*.

⁵¹ Bővebben lásd: Bystrický, Valerián: *Od autonómie k vzniku Slovenského štátu*. Bratislava, 2008.

⁵² Az ünnep további sorsáról lásd: Hájková: *28. říjen a jeho podoby*, id. mű; Beneš: *October 28, 1918*, id. mű. (Október 28. jelenleg csak Csehországban számít ünnepnapnak. Szlovákiában sem ez, sem október 30. nem az. – A ford.)

also demonstrates the failure of the officially advocated idea of Czechoslovak national unity and some select features of the Slovak nationalist argumentation.